OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
JÁNA MAZÁKA
przedstawiona w dniu 17 kwietnia 2008 r. [1]

I — Wprowadzenie

1. W niniejszych sprawach połączonych Coop de France Bétail et Viande, dawniej Fédération Nationale de la Coopération Bétail et Viande (zwana dalej „FNCBV") (sprawa C-101/07 P) oraz Fédération Nationale des Syndicats d'Exploitants Agricoles (zwana dalej „FNSEA"), Fédération Nationale Bovine (zwana dalej „FNB"), Fédération Nationale des Producteurs de Lait (zwana dalej „FNPL") i Jeunes Agriculteurs (zwana dalej „JA") (sprawa C-110/07 P) (zwane dalej „federacjami wnoszącymi odwołanie") kwestionują wyrok Sądu Pierwszej Instancji (pierwsza izba) z dnia 13 grudnia 2006 r. wydany w sprawie FNCBV i FNSEA i in. przeciwko Komisji [2] (zwany dalej „zaskarżonym wyrokiem"), w którym Sąd utrzymał w mocy w znacznej części decyzję Komisji 2003/600/WE z dnia 2 kwietnia 2003 r. dotyczącą postępowania na podstawie art. 81 traktatu WE (sprawa COMP/C.38.279/F3 — wołowina francuska) [3] (zwaną dalej „zaskarżoną decyzją"), a także nałożył grzywny między innymi na federacje wnoszące odwołanie, wobec stwierdzenia naruszenia art. 81 ust. 1 WE poprzez zawarcie porozumień, których celem było zawieszenie importu wołowiny na terytorium Francji oraz ustalenie cen maksymalnych dla określonych kategorii bydła.

1 — Język oryginału: angielski.
2 — Sprawy połączone T-217/03 i T-245/03, Zb.Orz. s. II-4987.
3 — Dz.U. 2003, L 209, s. 12.

II — Okoliczności wniesienia odwołania

A — *Ramy prawne*

2. Artykuł 15 ust. 2 rozporządzenia Rady nr 17 [4] stanowi:

„Komisja może nałożyć, w drodze decyzji, na przedsiębiorstwa i związki przedsiębiorstw kary pieniężne w wysokości 1000–

4 — Rozporządzenie z dnia 6 lutego 1962 r., pierwsze rozporządzenie wprowadzające w życie art. [81 WE] i [82 WE] (Dz. U. P 13 z dnia 21 lutego 1962 r., s. 204). Zaskarżoną decyzję wydano przed wejściem w życie rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. 81 i 82 traktatu (Dz.U. 2003, L 1, s. 1) oraz przed uchwaleniem przez Komisję nowych wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 23 ust. 2 lit. a) rozporządzenia nr 1/2003 (Dz.U. 2006, C 210, s. 2). Zgodnie z art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 „Komisja może, w drodze decyzji, nałożyć grzywny na przedsiębiorstwa lub związki przedsiębiorstw, jeżeli umyślnie lub w wyniku zaniedbania: a) naruszają art. 81 lub 82 traktatu; […] Dla każdego przedsiębiorstwa lub związku przedsiębiorstw biorących udział w naruszeniu grzywna nie przekroczy 10% całkowitego obrotu uzyskanego w poprzedzającym roku obrotowym. *Jeżeli naruszenie ze strony związku przedsiębiorstw ma związek z działalnością jego członków, grzywna nie przekroczy 10% sumy całkowitego obrotu każdego z członków prowadzącego działalność na rynku, na który miało wpływ naruszenie dokonane przez związek*" [podkreślenie własne].

1 000 000 [EUR] albo ponad tę kwotę do dziesięciu procent wartości osiągniętego w poprzednim roku gospodarczym obrotu każdego z przedsiębiorstw uczestniczących w naruszeniu, jeśli umyślnie lub przez niedbalstwo:

a) naruszają art. [81] ust. l lub art. [82] traktatu;

[…]

Przy ustalaniu wysokości kary pieniężnej należy uwzględnić, oprócz wagi naruszenia, również okres trwania tego naruszenia".

3. Wytyczne Komisji w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz art. 65 ust. 5 traktatu EWWiS [5] (zwane dalej „wytycznymi") opisują metodę ustalania wysokości takich grzywien. Zgodnie z art. 5 lit. c) wytycznych „[w] przypadkach dotyczących związków przedsiębiorstw, podejmowane decyzje, na ile to możliwe, powinny być adresowane oraz grzywny nakładane na poszczególne przedsiębiorstwa należące do związku. Gdy nie jest to możliwe (np. gdy związek składa się z kilku tysięcy przedsiębiorstw) […] całościowa grzywna nałożona na związek przedsiębiorstw, obliczona zgodnie z zasadami zarysowanymi powyżej, powinna odpowiadać ogólnej kwocie indywidualnych grzywien, które mogłyby być nałożone na każdego z członków związku".

B — *Okoliczności faktyczne i postępowanie*

4. Wnosząca odwołanie w sprawie C-101/07 P, FNCBV, zrzesza 300 spółdzielni producentów z sektora hodowli bydła, trzody chlewnej i owiec oraz około trzydziestu grup lub przedsiębiorstw uboju i przetwórstwa mięsa we Francji. Wnoszące odwołanie w sprawie C-110/07 P, czyli FNSEA, FNB, FNPL oraz JA, są związkami zawodowymi prawa francuskiego. FNSEA jest głównym francuskim związkiem zawodowym rolników. FNSEA grupuje ponadto 33 wyspecjalizowane zrzeszenia reprezentujące interesy każdego działu produkcji, w tym FNB i FNPL. Wreszcie JA reprezentuje rolników w wieku poniżej 35 lat.

5. Sprawa z zakresu prawa konkurencji, która doprowadziła do wniesienia rozpatrywanych odwołań, została wszczęta w wyniku tzw. drugiego kryzysu „szalonych krów". Począwszy od października 2000 r. w kilku państwach członkowskich odkryto nowe przypadki gąbczastej encefalopatii bydła,

5 — Dz.U. 1998, C 9, s. 3.

zwanej powszechnie „chorobą szalonych krów". Jednocześnie stada owiec w Zjednoczonym Królestwie zostały dotknięte przypadkami pryszczycy. Sytuacja ta miała wpływ na spożycie mięsa w Europie i spowodowała nowy kryzys w sektorze wołowiny. Instytucje wspólnotowe podjęły szereg środków w celu zażegnania kryzysu, jednak środki te zostały ocenione przez rolników francuskich jako niewystarczające. We wrześniu i październiku 2001 r. stosunki między hodowcami a ubojniami we Francji były szczególnie napięte. Grupy hodowców dokonywały nielegalnych zatrzymań ciężarówek celem skontrolowania pochodzenia transportowanego mięsa i przeprowadzały blokady ubojni. Działania te prowadziły czasem do niszczenia wyposażenia i mięsa. W zamian za odblokowanie ubojni manifestujący hodowcy żądali ze strony ubojni podjęcia zobowiązań, w szczególności zawieszenia importu i zastosowania ogólnego cennika zwanego „związkowym".

6. W październiku 2001 r. odbyło się kilka spotkań pomiędzy federacjami reprezentującymi hodowców bydła [6] oraz federacjami reprezentującymi ubojnie [7]. W wyniku spotkania w dniu 24 października 2001 r., zorganizowanego na wniosek francuskiego ministra rolnictwa, zostało zawarte porozumienie pomiędzy sześcioma federacjami, to jest FNSEA, FNB, FNPL, JA, FNCBV oraz FNICGV.

7. Porozumienie to składało się z dwóch części. Pierwsza to „zobowiązanie do tymczasowego zawieszenia importu". Drugą stanowiło „zobowiązanie do stosowania cennika skupu bydła przeznaczonego do uboju". Porozumienie to obejmowało między innymi wykaz cen za kilogram tuszy dla niektórych kategorii bydła. Porozumienie miało wejść w życie w dniu 29 października 2001 r. i miało być stosowane do końca listopada 2001 r.

8. W dniu 30 października 2001 r. Komisja skierowała do władz francuskich pismo z żądaniem udzielenia informacji w sprawie porozumienia z dnia 24 października 2001 r. W dniu 9 listopada 2001 r. władze francuskie odpowiedziały na żądanie udzielenia informacji wystosowane przez Komisję w dniu 30 października 2001 r. W dniu 9 listopada 2001 r. Komisja na podstawie art. 11 rozporządzenia nr 17 zwróciła się z żądaniem udzielenia informacji do FNSEA, FNB, FNPL, JA oraz FNICGV. Pięć zainteresowanych federacji odpowiedziało w dniach 15 i 23 listopada 2001 r. W dniu 26 listopada 2001 r. Komisja skierowała do FNSEA, FNB, FNPL, JA, FNCBV i FNICGV pismo ostrzegawcze, wskazując, iż znane jej okoliczności faktyczne wskazywały na istnienie naruszenia wspólnotowych reguł konkurencji, oraz wzywając je do przedstawienia najpóźniej do dnia 30 listopada 2001 r. ich uwag i propozycji. W dniu 17 grudnia 2001 r. Komisja na podstawie art. 14 ust. 3 rozporządzenia nr 17 przeprowadziła kontrolę w pomieszczeniach kilku federacji, zgodnie z art. 14 ust. 3 tego rozporządzenia. W dniu 24 czerwca 2002 r. Komisja skierowała do FNSEA, FNB, FNPL,

6 — FNSEA, FNB, FNPL oraz JA.

7 — Fédération Nationale de l'Industrie et des Commerces en Gros des Viandes (zwana dalej „FNICGV") oraz FNCBV. FNICGV nie jest stroną niniejszego postępowania — jej skarga wniesiona do Sądu Pierwszej Instancji została odrzucona postanowieniem z dnia 9 listopada 2004 r. jako niedopuszczalna.

JA, FNCBV i FNICGV pismo w sprawie przedstawienia zarzutów. Federacje przedstawiły swoje uwagi pisemne między dniem 23 września a 4 października 2002 r. Przesłuchanie federacji odbyło się w dniu 31 października 2002 r.

C — *Zaskarżona decyzja*

9. W dniu 2 kwietnia 2003 r. Komisja wydała zaskarżoną decyzję. Zgodnie z tą decyzją federacje wnoszące odwołanie oraz FNICGV naruszyły art. 81 ust. 1 WE poprzez zawarcie w dniu 24 października 2001 r. pisemnego porozumienia w celu ustalania minimalnych cen skupu pewnych kategorii wołowiny i zawieszenia importu wołowiny i cielęciny do Francji, jak również poprzez zawarcie, między końcem listopada i początkiem grudnia 2001 r., ustnego porozumienia w tym samym celu, mającego zastosowanie od dnia wygaśnięcia wspomnianego porozumienia pisemnego.

10. Zważywszy na charakter i rozmiar właściwego rynku geograficznego, naruszenie zostało uznane za bardzo poważne. W celu określenia stopnia odpowiedzialności każdej federacji Komisja wzięła po uwagę stosunek pomiędzy wysokością rocznych składek pobieranych przez główną federację rolną, czyli FNSEA, a wysokością składek każdej z pozostałych federacji. W związku z tym, że naruszenie było krótkotrwałe, Komisja nie zwiększyła z tego tytułu kwoty podstawowej grzywny. Komisja wzięła także pod uwagę szereg okoliczności obciążających i łagodzących odnoszących się do tych sześciu federacji i dostosowała odpowiednio kwotę podstawową grzywny, jaka miała zostać na nie nałożona.

11. Artykuł 1 sentencji zaskarżonej decyzji stanowi:

„[FNSEA], [FNB], [FNPL], [JA], [FNICGV] oraz [FNCBV] naruszyły art. 81 ust. 1 [WE], zawierając w dniu 24 października 2001 r. porozumienie mające na celu zawieszenie importu wołowiny i cielęciny do Francji i ustalenie minimalnych cen na niektóre kategorie zwierząt oraz zawierając pod koniec listopada i na początku grudnia 2001 r. ustne porozumienie o podobnym celu.

Naruszenie rozpoczęło się w dniu 24 października 2001 r. i wywierało skutki co najmniej do dnia 11 stycznia 2002 r.”.

12. Zgodnie z art. 2 sentencji zaskarżonej decyzji federacje wymienione w art. 1 zostały zobowiązane między innymi do bezzwłocznego zaprzestania naruszenia. Zgodnie z art. 3 sentencji zaskarżonej decyzji wobec FNSEA, FNB, JA, FNPL, FNICGV i FNCBV wymierzono odpowiednio grzywny w kwotach: 12 mln EUR, 1,44 mln EUR, 600 000 EUR, 1,44 mln EUR, 720 000 EUR i 480 000 EUR.

D — *Postępowanie przed Sądem Pierwszej Instancji*

13. Pismem złożonym w sekretariacie Sądu Pierwszej Instancji w dniu 19 czerwca 2003 r., zarejestrowanym pod sygnaturą T-217/03, FNCBV wniosła skargę na omawianą decyzję. Pismem złożonym w sekretariacie Sądu Pierwszej Instancji w dniu 20 czerwca 2003 r. i zarejestrowanym pod sygnaturą T-245/03, skargę na tę decyzję wniosły także FNSEA, FNB, FNPL oraz JA. Skarżące w sprawach T-217/03 i T-245/03 wniosły między innymi o stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji, uchylenie nałożonych na nie grzywien oraz, tytułem żądania ewentualnego, o obniżenie tych grzywien. W każdej ze spraw Republika Francuska wystąpiła z wnioskiem o dopuszczenie do udziału w charakterze interwenienta popierającego żądania skarżących w sprawach T-217/03 i T-245/03, a postanowieniem z dnia 6 listopada 2003 r. prezes piątej izby Sądu Pierwszej Instancji dopuścił tę interwencję. W dniu 3 kwietnia 2006 r. prezes pierwszej izby Sądu Pierwszej Instancji, po przesłuchaniu stron, zarządził połączenie spraw T-217/03 i T-245/03.

14. W dniu 13 grudnia 2006 r. Sąd Pierwszej Instancji (pierwsza izba) wydał wyrok w połączonych sprawach T-217/03 i T-245/03.- Za wyjątkiem dwóch zarzutów podniesionych w tych sprawach przez skarżące, Sąd Pierwszej Instancji oddalił wszystkie z nich. W tym kontekście Sąd uznał po pierwsze, że Komisja w zaskarżonej decyzji uchybiła ciążącemu na niej obowiązkowi uzasadnienia, ponieważ nie wskazała, iż wykorzystała obroty podstawowych członków skarżących do celów obliczenia, czy nie przekroczono pułapu 10%, o którym mowa w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, ani też nie wyjaśniła, jakie okoliczności pozwoliły jej uwzględnić te zsumowane obroty. Ponieważ jednak Sąd Pierwszej Instancji uznał, iż Komisja miała w niniejszym przypadku prawo uwzględnić obroty podstawowych członków skarżących do celów obliczenia wspomnianego pułapu, pod warunkiem że chodziło o członków aktywnych na rynkach dotkniętych naruszeniami ukaranymi w zaskarżonej decyzji, stanął on na stanowisku, że w tych warunkach powyższy brak uzasadnienia nie musi powodować stwierdzenia nieważności zaskarżonej decyzji, ponieważ mogłoby to skutkować jedynie wydaniem nowej decyzji, identycznej co do meritum z decyzją, której nieważność została stwierdzona, i pozostawiającej bez zmian wysokość grzywien. Po drugie Sąd Pierwszej Instancji uznał, iż zgodnie z pkt 5 lit. b) wytycznych grzywny nałożone na skarżące winny zostać obniżone o 70%, a nie o 60%, jak przyjęła Komisja.

15. Sąd Pierwszej Instancji ustalił zatem wysokość grzywien nałożonych na FNCBV, FNSEA, FNB, FNPL i JA odpowiednio na kwoty 360 000 EUR, 9 000 000 EUR, 1 080 000 EUR, 1 080 000 EUR i 450 000 EUR oraz oddalił pozostałe żądania skargi.

III — Postępowanie odwoławcze

16. W dniu 19 lutego 2007 r. FNSEA, FNB, FNPL i JA wniosły odwołanie od zaskarżonego wyroku, zarejestrowane pod sygnaturą C-110/07 P. W dniu 20 lutego 2007 r. ten sam wyrok został zaskarżony przez FNCVB, a odwołanie to zarejestrowano pod sygnaturą C-101/07 P. W dniu 18 kwietnia 2007 r. prezes Trybunału, po przesłuchaniu stron, zarządził połączenie spraw C-101/07 P i C-110/07 P.

17. W sprawach C-101/07 P i C-110/07 P federacje wnoszące odwołanie wniosły do Trybunału o:

— uchylenie zaskarżonego wyroku;

— uchylenie nałożonych na nie grzywien;

— obniżenie nałożonych na nie grzywien — tytułem żądania ewentualnego;

— obciążenie Komisji kosztami postępowania w przedmiocie środków tymczasowych oraz postępowania głównego przed Sądem Pierwszej Instancji, a także kosztami postępowania przed Trybunałem.

18. Rząd francuski wniósł do Trybunału o:

— uchylenie zaskarżonego wyroku;

— obciążenie Komisji kosztami postępowania.

19. Komisja wniosła do Trybunału o:

— oddalenie odwołań w obydwu sprawach w całości;

— obciążenie federacji wnoszących odwołanie kosztami postępowania.

20. Nie złożono wniosku o przeprowadzenie rozprawy i rozprawa nie została przeprowadzona.

IV — Uwagi wstępne

21. Wnosząca odwołanie w sprawie C-101/07 P, FNCBV, przedstawia pięć zarzutów na poparcie swego wniosku o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz szósty zarzut odnoszący się do obniżenia nałożonej grzywny. W zarzucie pierwszym podnosi, że Sąd Pierwszej Instancji naruszył prawo poprzez nieuznanie, że w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów Komisja naruszyła prawo do obrony. Drugi zarzut dotyczy przeinaczenia przez Sąd Pierwszej Instancji pewnych okoliczności faktycznych, a mianowicie odręcznych notatek dyrektora FNB dotyczących spotkania z dnia 29 listopada 2001 r. (pkt 169–174 zaskarżonego wyroku), wywiadu udzielonego Vendée agricole w dniu 4 grudnia 2001 r. przez wiceprzewodniczącego FNB (pkt 176 zaskarżonego wyroku), informacji od federacji wandejskiej z dnia 5 grudnia 2001 r. (pkt 175–177 zaskarżonego wyroku), notatki informacyjnej FNLP wysłanej faksem w dniu 10 grudnia 2001 r. (pkt 179 zaskarżonego wyroku) oraz odręcznych notatek dyrektora FNB dotyczących spotkania z dnia 5 grudnia 2001 r. (pkt 180 zaskarżonego wyroku). Trzeci zarzut sugeruje, że Sąd Pierwszej Instancji naruszył prawo, opierając na domniemaniu swe ustalenia, że FNCBV uczestniczyła w przedłużonym stosowaniu porozumienia z dnia 24 października 2001 r. W swym czwartym zarzucie FNCBV podnosi tytułem żądania ewentualnego, iż nawet gdyby Trybunał doszedł do wniosku, że FNCVB uczestniczyła w przedłużonym stosowaniu porozumienia z dnia 24 października 2001 r., Sąd Pierwszej Instancji naruszył prawo, gdyż po pierwsze zakwalifikował to porozumienie jako wymierzone przeciwko konkurencji, a po drugie nie dokonał analizy jego skutków. W swym piątym zarzucie FNCBV podnosi, że Sąd Pierwszej Instancji naruszył prawo w związku z zastosowaniem art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, gdyż po pierwsze nie wypełnił ciążącego na nim obowiązku w zakresie przedstawienia uzasadnienia w odniesieniu do okoliczności wykorzystania obrotu członków FNCBV dla ustalenia, czy pułap w wysokości 10% określony w tym przepisie nie został przekroczony, a po drugie rozumowanie Sądu Pierwszej Instancji jest wewnętrznie sprzeczne, gdyż podkreślił on aktywne i bezpośrednie zaangażowanie federacji wnoszących odwołanie w zarzucane praktyki, stwierdzając jednocześnie, że federacje wnoszące odwołanie stanowiły jedynie narzędzie, za pomocą którego działania podejmowali ich członkowie. W swym szóstym zarzucie odnoszącym się do kwestii obniżenia nałożonej grzywny FNCBV podnosi, że Sąd Pierwszej Instancji naruszył prawo poprzez błędne zastosowanie art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 poprzez nałożenie na FNCBV grzywny przekraczającej 10% jej obrotu.

22. Wnoszące odwołanie w sprawie C-110/07 P, czyli FNSEA, FNB, FNPL oraz JA przedstawiają cztery zarzuty na poparcie wniosku o uchylenie zaskarżonego wyroku i obniżenie nałożonych grzywien. Pierwszy zarzut dotyczy błędnej oceny okoliczności faktycznych polegającej na tym, że Sąd Pierwszej Instancji nie wziął pod uwagę dwóch istotnych dowodów potwierdzających, że porozumienie z dnia 24 października 2001 r. nie zostało przedłużone w odniesieniu do okresu po 30 listopada 2001 r. Drugi zarzut sugeruje naruszenie prawa do obrony polega-

jące na uznaniu przez Sąd Pierwszej Instancji, że pismo w sprawie przedstawienia zarzutów było wystarczająco jasne i precyzyjne (pkt 210–225 zaskarżonego wyroku). Trzeci zarzut dotyczy naruszenia art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 polegającego na uwzględnieniu przez Sąd Pierwszej Instancji obrotu członków federacji wnoszących odwołanie, dla dokonania ustalenia, że grzywny nie przekraczały przewidzianego prawem pułapu. Czwarty zarzut sugeruje naruszenie zasady zakazu kumulacji sankcji oraz zasady proporcjonalności sankcji, polegające na tym, że Sąd Pierwszej Instancji nałożył grzywnę na każdą z federacji wnoszących odwołanie, przy uwzględnieniu obrotu podmiotów będących jednocześnie członkami więcej niż jednej federacji.

23. Według mnie jedynie piąty i szósty zarzut FNCBV oraz trzeci zarzut podniesiony przez FNSEA, FNB, FNPL i JA dotyczą nowych zagadnień prawnych. Ograniczę się zatem do dokonania szczegółowej analizy tych właśnie zarzutów, natomiast pozostałe zarzuty wnoszących odwołanie przeanalizuję w sposób zwięzły.

24. Ponieważ szereg zarzutów podniesionych w niniejszym postępowaniu przez federacje wnoszące odwołanie w znacznym stopniu się pokrywa, przeanalizuję je łącznie.

V — Naruszenie prawa do obrony

25. W swym pierwszym i drugim zarzucie federacje wnoszące odwołanie w sprawach C-101/07 P i C-110/07 P podnoszą, że Sąd Pierwszej Instancji naruszył prawo poprzez nieuznanie, że Komisja naruszyła ich prawo do obrony. Według federacji wnoszących odwołanie naruszenie prawa do obrony zostało popełnione, gdyż w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów Komisja nie wskazała, iż jej zamiarem było uwzględnienie obrotu członków tych federacji przy obliczaniu wynoszącego 10% pułapu przewidzianego w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17. Federacje wnoszące odwołanie stoją na stanowisku, że obowiązek wskazania przez Komisję jej zamiaru wzięcia pod uwagę obrotu członków tych federacji ma w niniejszej sprawie znaczenie szczególne, gdyż w zaskarżonej decyzji Komisja odstąpiła od stosowanego zwykle sposobu obliczania grzywien.

26. Komisja uważa, że jej obowiązkiem jest wskazanie w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów zamiaru nałożenia grzywny na odnośne przedsiębiorstwa lub związki przedsiębiorstw oraz głównych okoliczności faktycznych i prawnych, które mogą prowadzić do wymierzenia grzywny. Komisja podnosi, iż nie jest ona zobowiązana do wskazywania w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów metody obliczania grzywny, jaką może się ona później posłużyć na etapie wydawania decyzji. Komisja zwraca także uwagę, że możliwość uwzględnienia obrotu

członków związku przedsiębiorstw przy obliczaniu wynoszącego 10% pułapu określonego w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 przewidziana jest także w orzecznictwie oraz w pkt 5 lit. c) wytycznych.

— *Ocena*

27. Sąd Pierwszej Instancji uznał, że Komisja nie naruszyła prawa do obrony federacji wnoszących odwołanie, nie wskazując w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, że zamierzała uwzględnić wartość obrotów ich członków w celu obliczenia podstawowej kwoty grzywien oraz zbadania pułapu w wysokości 10% ustalonego przez art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 [8]. Opierając się na utrwalonym orzecznictwie Trybunału, Sąd Pierwszej Instancji orzekł, że udzielenie wskazówek dotyczących wysokości przewidywanych grzywien przed wezwaniem przedsiębiorstw do przedstawienia uwag dotyczących postawionych im zarzutów oznaczałoby uprzedzenie w sposób niewłaściwy decyzji Komisji [9].

28. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Komisja czyni zadość obowiązkowi poszanowania prawa do obrony, jeśli wskazuje w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, że zbada, czy należy nałożyć grzywnę, i jeśli wymieni zasadnicze okoliczności faktyczne i prawne, które mogą prowadzić do nałożenia takiej grzywny, tj. wagę i czas trwania domniemanego naruszenia oraz okoliczność, czy zostało ono dokonane umyślnie, czy przez niedbalstwo. Informacje takie uważa się za wystarczające do umożliwienia przedsiębiorstwom lub związkom przedsiębiorstw obrony przed stwierdzeniem naruszenia, ale także przed nałożeniem grzywny [10].

29. Według mnie, określenie w szczególności podstawowej kwoty grzywien, dostosowanie takiej kwoty podstawowej przy uwzględnieniu wszelkich okoliczności obciążających lub łagodzących oraz późniejsza weryfikacja, czy grzywny te nie przekraczają pułapu wynoszącego 10%, określonego w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, stanowi część procesu

8 — Zobacz pkt 224 zaskarżonego wyroku.

9 — Zobacz pkt 222 zaskarżonego wyroku. Zobacz także wyrok Trybunału z dnia 7 czerwca 1983 r. w połączonych sprawach od 100/80 do 103/80 Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, Rec. s. 1825, pkt 21, oraz wyrok Sądu Pierwszej Instancji z dnia 20 marca 2002 r. w sprawie T-31/99 ABB Asea Brown Boveri przeciwko Komisji, Rec. s. II-1881, pkt 66.

10 — Wyżej wymieniony w przypisie 9 wyrok w sprawie Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, pkt 21. Zobacz także wyrok z dnia 28 czerwca 2005 w połączonych sprawach C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-5425, pkt 428.

obliczania grzywny, a także gwarancję respektowania przewidzianego prawem górnego jej pułapu. Z orzecznictwa Trybunału jasno wynika, że w odniesieniu do obliczania i weryfikacji poziomu grzywien nie wymaga się, aby w swym piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów Komisja przedstawiała tak szczegółowe informacje w celu umożliwienia przedsiębiorstwom lub związkom przedsiębiorstw obrony ich interesów. Ponadto w przypadku grzywien nakładanych na związki przedsiębiorstw możliwość zbadania, poprzez odniesienie do wysokości obrotu członków tych związków, czy wynoszący 10% pułap określony w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 nie został przekroczony, została uznana zarówno przez Sąd Pierwszej Instancji, jak i przez Trybunał [11]. Federacje wnoszące odwołanie były zatem w stanie przewidzieć, że przy dokonywaniu weryfikacji, czy kwoty nałożonych na nie grzywien nie przekraczają górnego przewidzianego prawem pułapu, Komisja weźmie pod uwagę wysokość obrotu uzyskiwanego przez członków tych federacji.

30. Wobec powyższego stoję na stanowisku, że pierwszy i drugi z zarzutów podniesionych przez federacje wnoszące odwołanie odpowiednio w sprawach C-101/07 P i C-110/07 P winny zostać oddalone jako bezzasadne.

11 — Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 23 lutego 1994 r. w sprawach połączonych T-39/92 i T-40/92 CB i Europay przeciwko Komisji, Rec. s. II-49, z dnia 21 lutego 1995 r. w sprawie T-29/92 SPO i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-289, z dnia 14 maja 1998 r. w sprawie T-338/94 Finnboard przeciwko Komisji, Rec. s. II-1617, oraz z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-298/98 P Finnboard przeciwko Komisji, Rec. s. I-10157.

VI — Naruszenie prawa przez Sąd Pierwszej Instancji w związku z zastosowaniem art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17

A — *Zaskarżony wyrok*

31. W pierwszej instancji federacje wnoszące odwołanie podnosiły, że nakładając grzywny, których wysokość przekracza pułap 10% ich obrotu, Komisja naruszyła art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 [12]. Federacje wnoszące odwołanie podniosły, iż z orzecznictwa jasno wynika, że wysokość obrotu członków związków przedsiębiorstw może zostać uwzględniona przy obliczaniu górnego pułapu grzywny jedynie wówczas, gdy dany związek na mocy swych przepisów wewnętrz-

12 — Zobacz pkt 301 zaskarżonego wyroku. Z artykułu 1 zaskarżonej decyzji jasno wynika, że adresowana jest ona między innymi do federacji wnoszących odwołanie, a nie do ich członków. Ponadto zgodnie z art. 3 zaskarżonej decyzji grzywny w kwotach od 480 000 EUR do 12 mln EUR zostały nałożone na federacje wnoszące odwołanie za popełnione przez nie naruszenie art. 81 ust. 1 WE, a nie na ich członków. Grzywny nałożone na mocy zaskarżonej decyzji na federacje wnoszące odwołanie zostały obniżone w zaskarżonym wyroku do kwot zawierających się w przedziale od 360 000 EUR do 9 mln EUR. Niemniej jednak bezsporna jest okoliczność, że obliczając maksymalny poziom grzywny, jaka miała zostać nałożona na federacje wnoszące odwołanie za naruszenie art. 81 ust. 1 WE, Komisja uczyniła to, biorąc pod uwagę nie obrót tychże związków przedsiębiorstw, ale obrót uzyskany przez ich członków. Podejście to zostało potwierdzone przez Sąd Pierwszej Instancji. Zobacz w szczególności pkt 312–334 zaskarżonego wyroku. W swych uwagach przedstawionych przed Sądem Pierwszej Instancji federacje wnoszące odwołanie podniosły, a twierdzenia tego nie zakwestionowała Komisja, że grzywny nałożone zaskarżoną decyzją przekraczały pułap 10% ich obrotów. Odnośnie do tej kwestii, jak wskazano w pkt 301 zaskarżonego wyroku, federacje wnoszące odwołanie podniosły, że nałożone grzywny stanowiły ponad 25% obrotów FNCBV, 200% rocznych składek FNSEA, 240% składek FNB, 80% odnośnie do FNPL i 200% odnośnie do JA. Pomimo obniżenia przez Sąd Pierwszej Instancji grzywien nałożonych na federacje wnoszące odwołanie w zaskarżonej decyzji, te „dostosowane" grzywny w dalszym ciągu przekraczały najwyraźniej pułap 10% obrotu tych związków przedsiębiorstw. W swym odwołaniu FNCBV istotnie utrzymuje, że grzywna nałożona na nią na mocy zaskarżonego wyroku stanowi równowartość niemal 20% uzyskanych przezeń wpływów.

nych jest w stanie nakładać na swych członków zobowiązania. Odnosząc się do tej kwestii, federacje wnoszące odwołanie stwierdziły, iż nie są one władne do nakładania zobowiązań na swych członków.

32. W pkt 317–319 zaskarżonego wyroku Sąd Pierwszej Instancji uznał, że:

„317 W rzeczywistości, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, pułap 10% obrotów musi być obliczony w stosunku do obrotów osiągniętych przez każde z przedsiębiorstw będących stroną porozumień i praktyk uzgodnionych lub przez wszystkie przedsiębiorstwa będące członkami związków przedsiębiorstw, przynajmniej jeżeli związek może na mocy swoich przepisów wewnętrznych nakładać na swoich członków zobowiązania. Wspomniana możliwość uwzględniania w takim przypadku obrotów wszystkich przedsiębiorstw będących członkami związku usprawiedliwiona jest tym, że ustalając wysokość grzywny, można wziąć pod uwagę w szczególności wpływ, jaki przedsiębiorstwo mogło mieć na rynek, na przykład ze względu na swoją wielkość i potencjał gospodarczy, co do których obroty przedsiębiorstwa zawierają wskazówki, jak również skutek odstraszający, jaki muszą mieć grzywny. Wpływ, jaki mógł wywrzeć na rynek związek, nie zależy od jego własnych obrotów, które nie wskazują ani na jego wielkość, ani na potencjał gospodarczy, ale właśnie od obrotów jego członków, które stanowią wskazówkę odnośnie do wielkości związku i jego potencjału gospodarczego […].

318 To orzecznictwo nie wyklucza jednakże możliwości uwzględnienia w pewnych szczególnych okolicznościach także obrotów członków związku nawet wtedy, gdy związek ten nie posiada formalnie prawa nakładania zobowiązań na swoich członków ze względu na brak wewnętrznych przepisów przyznających mu takie uprawnienie […].

319 Sąd w konsekwencji uznaje, że inne szczególne okoliczności, poza istnieniem wewnętrznych przepisów pozwalających danemu związkowi na zobowiązywanie swoich członków, mogą uzasadniać uwzględnienie zsumowanych obrotów członków tego związku. Chodzi w szczególności o przypadki, gdy naruszenie popełnione przez związek dotyczy działalności jego członków i gdzie określone praktyki antykonkurencyjne są wykonywane przez związek bezpośrednio na rzecz jego członków i we współpracy z nimi, przy czym związek nie ma obiektywnych interesów o charakterze autonomicznym w stosunku do interesów jego członków. Chociaż w niektórych przypadkach Komisja może ewentualnie, obok ukarania danych związków, nałożyć indywidualne kary także na każde przedsiębiorstwo będące członkiem związku, może się to okazać bardzo trudne, a nawet niemożliwe, jeżeli liczba tych członków jest bardzo wysoka”.

33. Sąd Pierwszej Instancji stwierdził dalej w pkt 320–324 zaskarżonego wyroku, że

w niniejszym przypadku uwzględnienie obrotów podstawowych członków federacji wnoszących odwołanie do celów obliczenia pułapu 10%, o którym mowa w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, było uzasadnione [13], gdyż po pierwsze naczelnym zadaniem federacji wnoszących odwołanie jest obrona i reprezentowanie interesów ich podstawowych członków, czyli rolników, spółdzielni i przedsiębiorstw ubojowych [14]. Po drugie, sporne porozumienie nie dotyczyło działalności samych federacji wnoszących odwołanie, ale ich podstawowych członków, gdyż same federacje nie sprzedają, nie nabywają ani nie importują wołowiny i cielęciny [15]. Po trzecie, sporne porozumienie zostało zawarte bezpośrednio na rzecz podstawowych członków federacji wnoszących odwołanie [16]. Po czwarte, sporne porozumienie zostało wykonane w szczególności poprzez zawarcie porozumień lokalnych pomiędzy członkami federacji wnoszących odwołanie [17].

B — *Argumenty stron*

34. W swym piątym i trzecim zarzucie wnoszące odwołanie w sprawach C-101/07 P i C-110/07 P podnoszą odpowiednio, że Sąd Pierwszej Instancji naruszył prawo, błędnie stosując art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17. Piąty zarzut FNCBV został podzielony na dwie części.

35. FNSEA, FNB, FNPL, JA (trzeci zarzut), rząd francuski oraz FNCBV (pierwsza część zarzutu piątego) podnoszą zasadniczo, iż w świetle orzecznictwa Sądu Pierwszej Instancji [18], potwierdzonego przez Trybunał w wyroku wydanym w sprawie C-298/98 P Finnboard przeciwko Komisji [19], uwzględnienie obrotów członków związków przedsiębiorstw w celu obliczenia pułapu 10% określonego w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 jest możliwe tylko wtedy, gdy na mocy własnych wewnętrznych uregulowań związek ten może nakładać na swoich członków zobowiązania. W tym kontekście federacje wnoszące odwołanie twierdzą zatem, że w zaskarżonym wyroku Sąd Pierwszej Instancji postąpił zgodnie z utrwalonym orzecznictwem dotyczącym tej kwestii, obliczając wynoszący 10% pułap na podstawie obrotu członków federacji wnoszących odwołanie, mimo iż federacje te nie były władne do nakładania zobowiązań na swych członków. W swych replikach FNSEA, FNB, FNPL oraz JA utrzymują, że chociaż szereg wcześniejszych orzeczeń [20] można odczytać jako nieco dwuznaczne, gdyż stwierdzają one, że wynoszący 10% pułap może być obliczany w odniesieniu do obrotu członków związku, „przynajmniej jeżeli" na mocy własnych wewnętrznych uregulowań związek ten może nakładać na swoich członków zobowiązania, dwuznaczność ta została usunięta przez Trybunał w wyroku wydanym w sprawie Finnboard przeciwko Komisji. Z brzmienia pkt 66 tego wyroku, który stanowi, że „nie jest konieczne, aby członkowie związku rzeczywiście uczestniczyli w popełnianiu naruszenia, ale związek, na mocy swych wewnętrznych uregulowań, winien być władny do nakładania zobowiązań na swych członków" [tłumaczenie nieoficjalne], wynika, iż zdolność związku do nakładania zobowiązań na

13 — Zobacz pkt 324 zaskarżonego wyroku.
14 — Zobacz pkt 320 zaskarżonego wyroku.
15 — Zobacz pkt 321 zaskarżonego wyroku.
16 — Zobacz pkt 322 zaskarżonego wyroku.
17 — Zobacz pkt 323 zaskarżonego wyroku.
18 — Zobacz ww. w przypisie 11 wyroki w sprawach: CB i Europay przeciwko Komisji, pkt 136, SPO i in. przeciwko Komisji, pkt 385, oraz T-338/94 Finnboard przeciwko Komisji, pkt 270.
19 — Wyżej wymieniony w przypisie 11, pkt 66.
20 — Zobacz wyroki ww. w przypisie 18.

swych członków stanowi warunek konieczny, umożliwiający uwzględnienie obrotu tych członków przy obliczaniu wynoszącego 10% pułapu. FNCBV twierdzi także, iż Sąd Pierwszej Instancji nie przedstawił jakiegokolwiek uzasadnienia dla odwrócenia dotychczasowej linii orzeczniczej oraz że odwrócenie takie sprzeciwia się zasadzie pewności prawa.

36. FNSEA, FNB, FNPL i JA podnoszą, że pierwsze trzy z czterech „szczególnych" okoliczności wskazanych przez Sąd Pierwszej Instancji w pkt 320–323 zaskarżonego wyroku nie są okolicznościami szczególnymi, lecz zachodzą one w sposób „naturalny" w odniesieniu do federacji, gdyż pierwszorzędnym zadaniem wszystkich tych federacji jest obrona i reprezentowanie interesów ich członków. Ponadto odnośnie do czwartej okoliczności dotyczącej uczestnictwa członków federacji w popełnianiu naruszenia, FNSEA, FNB, FNPL i JA podnoszą, iż okoliczność, że pewna liczba członków federacji wnoszących odwołanie mogła uczestniczyć w wykonywaniu postanowień spornych porozumień, nie oznacza, że wszyscy członkowie tych federacji bezpośrednio uczestniczyli w popełnianiu naruszenia.

37. Rząd francuski zwraca także uwagę, że skoro dwa z warunków, których spełnienia wymaga Sąd Pierwszej Instancji, aby możliwe było obliczenie pułapu 10% przewidzianego w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 w oparciu o obrót członków związku, będą spełnione prawie we wszystkich przypadkach, doprowadzi to do systematycznego wykorzystywania wielkości obrotu członków federacji dla potrzeb ustalania rzeczonego pułapu. Według rządu francuskiego dwa warunki, które będą spełnione prawie zawsze, to po pierwsze warunek przewidujący, że naruszenie popełnione przez związek dotyczy działalności jego członków, a po drugie warunek, że określone praktyki antykonkurencyjne są wykorzystywane przez związek bezpośrednio na rzecz jego członków i we współpracy z nimi.

38. FNCBV twierdzi również, że Sąd Pierwszej Instancji naruszył prawo poprzez nieprawidłowe zastosowanie nowego podejścia do art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 w konkretnej rozpatrywanej przezeń sprawie. FNCBV utrzymuje, że w niniejszej sprawie nie zaszły dwie spośród czterech kumulatywnych i szczególnych przesłanek wskazanych przez Sąd w pkt 320–323 zaskarżonego wyroku. Po pierwsze, porozumienie z dnia 24 października 2001 r. było sprzeczne z interesami członków FNCBV, gdyż ustalało one minimalną cenę sprzedaży bydła. Porozumienie nie prowadziło nadto do zniesienia blokad godzących w ubojnie. Po drugie, faktu, że interesy FNCBV są niezależne od interesów jej członków, dowodzi nie tylko okoliczność, iż federacja ta nie jest władna do nakładania zobowiązań na swych członków, ale także okoliczność, że po podpisaniu porozumienia z dnia 24 października 2001 r. zawarta została ograniczona ilość porozumień lokalnych. FNCBV utrzymuje także, iż Sąd Pierwszej Instancji naruszył prawo, nie wykazując braku możliwości zaadresowania zaskarżonej decyzji do członków FNCBV oraz nałożenia na członków tej federacji indywidualnych grzywien. Według FNCBV, zgodnie z pkt 5 lit. c) wytycznych, Komisja może nałożyć na związek przedsiębiorstw grzywnę stanowiącą równowartość sumy grzywien, jakie zostałyby nałożone na członków związku, jeżeli wykaże ona, że ukaranie grzywną poszczególnych członków związku było niemożliwe.

39. W drugiej części zarzutu piątego FNCBV twierdzi, iż w pkt 320 i nast. zaskarżonego wyroku podkreślana jest okoliczność, że porozumienie z dnia 24 października 2001 r. nie dotyczyło działalności federacji wnoszących odwołanie, natomiast w pkt 341 zaskarżonego wyroku nacisk położony został na okoliczność, że federacje wnoszące odwołanie podpisały to porozumienie, uczestniczyły w nim, ponosiły za nie odpowiedzialność, odgrywały w nim indywidualną rolę, a nawet je wykonywały. W zaskarżonym wyroku Sąd Pierwszej Instancji podążył zatem dwoma sprzecznymi tokami rozumowania. W istocie, stwierdzając w pkt 341 zaskarżonego wyroku, że federacje wnoszące odwołanie uczestniczyły w realizacji porozumienia, Sąd Pierwszej Instancji uznał w sposób dorozumiany, że uwzględnienie obrotu członków tych federacji przy obliczaniu pułapu 10%, o którym mowa w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, nie było uzasadnione. Federacje wnoszące odwołanie podnoszą, iż w tych okolicznościach zaskarżony wyrok winien zostać uchylony.

40. Komisja podnosi, iż w świetle orzecznictwa Sądu Pierwszej Instancji „maksymalny pułap wynoszący 10% obrotu należy obliczać przy uwzględnieniu obrotu uzyskanego przez każde z przedsiębiorstw będących stronami rozpatrywanych porozumień i uzgodnionych praktyk lub przez wszystkich członków związków przedsiębiorstw, przynajmniej jeżeli na mocy swych wewnętrznych przepisów dany związek upoważniony jest do nakładania zobowiązań na swych członków” [21] [tłumaczenie nieoficjalne]. Komisja twierdzi jednak, iż okoliczność, że związek przedsiębiorstw może nie być upoważniony do nakładania zobowiązań na swych członków, nie oznacza, że obrót jego członków nie może być brany pod uwagę przy ustalaniu przewidzianego w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 maksymalnego pułapu grzywny nałożonej na ten związek.

41. W celu zagwarantowania skuteczności grzywien nakładanych na związki przedsiębiorstw wykazujących bardzo niski obrót, lecz zrzeszających znaczną liczbę przedsiębiorstw, Sąd Pierwszej Instancji uznał w zaskarżonym wyroku, iż obrót członków związku może być brany pod uwagę przy obliczaniu rozpatrywanego tu maksymalnego poziomu grzywny, o ile spełnione zostaną cztery szczególne przesłanki. Komisja uważa zatem, że na obalenie zasługuje twierdzenie federacji wnoszących odwołanie, według którego w zaskarżonym wyroku Sąd Pierwszej Instancji nie postąpił zgodnie z dotyczącym tego zagadnienia orzecznictwem czy też odwrócił dotychczasową linię orzeczniczą, zwłaszcza że wcześniejsze orzecznictwo również zmierzało do zapewnienia skuteczności grzywien. Komisja zwraca uwagę, iż nawet jeśli rozwiązanie zastosowane przez Sąd Pierwszej Instancji stanowi wyjaśnienie lub rozszerzenie zakresu istniejących orzeczeń, takie wyjaśnienie lub rozszerzenie zakresu nie narusza prawa, pod warunkiem że przyjęte rozwiązanie jest uzasadnione i oparte na prawidłowych podstawach. Dotychczasowe orzecznictwo odnoszące się do tej kwestii nie wyklucza w istocie możliwości uwzględniania obrotu członków związku w sytuacji, gdy w świetle jego uregulowań wewnętrznych związek ten nie może nakładać na swych członków zobowiązań. Obrazuje to wykorzystanie w tych

21 — Zobacz ww. w przypisie 11 wyrok w sprawie SPO i in. przeciwko Komisji, pkt 385; w odniesieniu do tego zagadnienia zob. także wyrok z dnia 22 października 1997 r. w sprawach połączonych T-213/95 i T-18/96 SCK i FNK przeciwko Komisji, Rec. s. II-1739, pkt 252.

orzeczeniach [22] sformułowania „przynajmniej jeżeli", które sugeruje, że możliwość nakładania przez federacje zobowiązań na swych członków stanowi tylko jedną z przykładowych sytuacji, w których obrót członków związku przedsiębiorstw może być brany pod uwagę przy ustalaniu pułapu grzywny, o którym mowa w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17. W swej replice Komisja wskazuje, że w sprawie C-298/98 P Finnboard przeciwko Komisji [23] Trybunał uznał, iż dowodzenie, że członkowie związku uczestniczyli w popełnianiu naruszenia, nie jest konieczne, aby możliwe było uwzględnienie ich obrotu, o ile związek ten jest władny do nakładania na swych członków zobowiązań. Sąd Pierwszej Instancji mógł zatem uznać, nie naruszając tego orzecznictwa, że jeśli członkowie związku przedsiębiorstw aktywnie uczestniczyli w popełnianiu naruszenia, ich obrót może zostać wzięty pod uwagę przy obliczaniu wynoszącego 10% pułapu.

42. Komisja twierdzi, że uznanie argumentów prezentowanych przez federacje wnoszące odwołanie zachęciłoby przedsiębiorstwa zmierzające do kartelizacji rynku do posługiwania się w tym celu narzędziem w postaci związków przedsiębiorstw, które nie byłyby formalnie uprawnione do nakładania zobowiązań na swych członków. Przeciwnie do twierdzeń FNCBV, Komisja utrzymuje także, iż Sąd Pierwszej Instancji nie stwierdził, że cztery szczególne przesłanki sformułowane przezeń w odniesieniu do obliczania pułapu 10% na podstawie obrotu członków związku mają charakter kumulatywny. Sąd Pierwszej Instancji wyszczególnił jedynie okoliczności uzasadniające stosowanie takiego podejścia w przedmiotowej sprawie. Ponadto FNCBV błędnie wywodzi, że sporne porozumienie nie leżało w interesie jej członków. Kwestie ustalenia cen oraz zawieszenia importu zostały w istocie uzgodnione w zamian za zniesienie blokad wymierzonych przeciwko ubojniom. Co więcej, ustalenia tego nie podważa okoliczność, że niektóre z tych blokad zostały utrzymane. Komisja zwraca uwagę, iż FNCBV nie jest w stanie wykazać, że jej interesy są odrębne od interesów jej członków. FNCBV nie zdefiniowała nadto swych szczególnych interesów ani nie wyjaśniła, dlaczego federacja zrzeszająca ubojnie podpisała porozumienie w sprawie cen i importu wołowiny, mimo iż sama nie prowadzi działalności w tym zakresie. W pkt 321 zaskarżonego wyroku Sąd Pierwszej Instancji potwierdził w istocie, że sporne porozumienie nie dotyczyło działalności FNCBV, lecz działalności jej członków. Komisja podnosi też, że wskazana przez FNSEA, FNB, FNPL i JA okoliczność, iż trzy spośród czterech przesłanek wskazanych przez Sąd Pierwszej Instancji zostały w sposób oczywisty spełnione przez wszystkie federacje, nie prowadzi do wniosku, że Sąd Pierwszej Instancji naruszył prawo, w świetle konieczności zapewnienia, aby wszystkie grzywny miały wystarczająco odstraszający charakter.

43. W odpowiedzi na zarzut FNCBV, według którego Komisja ani Sąd Pierwszej Instancji nie przedstawili wystarczającego uzasadnienia dla odstąpienia od zastosowania się do dyspozycji normy zawartej w pkt 5 lit. c) wytycznych, Komisja podnosi, iż w zaskarżonym wyroku Sąd nie powołał się na ten przepis, chociaż mógł to bez trudu uczynić ze względu na bardzo dużą liczbę członków federacji wnoszących odwołanie.

22 — Zobacz wyroki ww. w przypisie 18.
23 — Wyżej wymieniona w przypisie 11.

44. Komisja twierdzi także, iż bezzasadny jest argument FNCBV, według którego Sąd Pierwszej Instancji nie przedstawił żadnego uzasadnienia dla odwrócenia swej dotychczasowej linii orzeczniczej dotyczącej wykładni art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17. W pkt 312–334 zaskarżony wyrok zawiera szczegółowe wyjaśnienia odnoszące się do przeprowadzonej przez Sąd Pierwszej Instancji analizy tego zagadnienia. Ponadto Komisja uważa, że pkt 320 i nast. oraz pkt 341 zaskarżonego wyroku nie stoją ze sobą w sprzeczności. Okoliczność, że federacje wnoszące odwołanie popełniły naruszenie, nie jest bowiem sprzeczna z okolicznością, że czyniąc to, kierowały się one korzyściami swych członków.

45. Komisja zwraca uwagę, że federacje wnoszące odwołanie nie zakwestionowały ustalenia poczynionego przez Sąd Pierwszej Instancji w pkt 325 oraz 327–333 zaskarżonego wyroku, a mianowicie że wynoszący 10% pułap obrotu ich podstawowych członków nie został przekroczony.

C — *Ocena*

46. Zgodnie z art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 Komisja może nakładać na przedsiębiorstwa i związki przedsiębiorstw kary pieniężne nie przekraczające w szczególności dziesięciu procent wartości osiągniętego w poprzednim roku gospodarczym obrotu każdego z przedsiębiorstw uczestniczących w naruszeniu. Artykuł 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 stanowi dalej, że przy ustalaniu wysokości kary pieniężnej należy uwzględnić wagę naruszenia oraz okres jego trwania.

47. Sąd Pierwszej Instancji wielokrotnie stawał na stanowisku, że określanie maksymalnego poziomu grzywny nakładanej na związek przedsiębiorstw na podstawie art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 może opierać się na wysokości obrotu członków tego związku, a nie na wysokości obrotu samego związku, jeżeli związek ten jest władny do nakładania zobowiązań na swych członków [24].

48. Zgodnie zatem z utrwalonym orzecznictwem Sądu Pierwszej Instancji, mając na względzie, że termin „naruszenie" użyty w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 obejmuje porozumienia, uzgodnione praktyki i decyzje związków przedsiębiorstw, bez dokonywania między tymi pojęciami żadnego rozróżnienia, „pułap wynoszący 10% obrotu musi być obliczony w stosunku do obrotów osiągniętych przez każde z przedsiębiorstw będących stroną tychże porozumień i uzgodnionych praktyk lub przez wszystkie przedsiębiorstwa będące członkami danego związku przedsiębiorstw, przynajmniej jeżeli na mocy swych przepisów wewnętrznych związek ten może nakładać na swoich członków zobowiązania" [25].

49. Sąd Pierwszej Instancji uzasadnił trafność takiego podejścia, wskazując na okoliczność,

24 — Zobacz orzeczenia ww. w przypisie 18.
25 — Wyżej wymieniony w przypisie 11 wyrok w sprawie T-338/94 Finnboard przeciwko Komisji, pkt 270.

że „wpływ, jaki mógł wywrzeć na rynek związek, nie zależy od jego własnych »obrotów«, które nie wskazują ani na jego wielkość, ani na potencjał gospodarczy, ale właśnie od obrotów jego członków, które stanowią wskazówkę odnośnie do wielkości związku i jego potencjału gospodarczego” [26].

50. Ponadto w pkt 66 wyroku wydanego w sprawie C-298/98 P Finnboard przeciwko Komisji Trybunał uznał, że „jeśli grzywna nakładana jest na związek przedsiębiorstw, którego obrót nie odzwierciedla najczęściej jego rozmiaru ani pozycji rynkowej, grzywnę o odstraszającym skutku można wymierzyć tylko przy uwzględnieniu obrotu osiągniętego przez jego przedsiębiorstwa członkowskie (odnośnie do tej kwestii zob. wyrok z dnia 7 czerwca 1983 r. w sprawach połączonych od 100/80 do 103/80 Musique Diffusion Française i in. przeciwko Komisji, Rec. s. 1825, pkt 120 i 121). Nie jest konieczne, aby członkowie związku rzeczywiście uczestniczyli w popełnianiu naruszenia, lecz by związek taki miał możliwość nakładania zobowiązań na swych członków, na mocy swych przepisów wewnętrznych”.

51. Orzecznictwo Sądu Pierwszej Instancji oraz Trybunału wskazuje, iż okoliczność, że związek przedsiębiorstw może w sposób zgodny z prawem nakładać zobowiązania na swych członków, jest wystarczająca, aby obrót członków tego związku mógł być brany pod uwagę przy dokonywaniu weryfikacji, czy maksymalny dozwolony przez prawo poziom grzywny nie został przekroczony.

26 — Wyżej wymieniony w przypisie 11 wyrok w sprawie T-338/94 Finnboard przeciwko Komisji, pkt 270.

52. Powstaje jednak pytanie, czy istnienie takiego uprawnienia po stronie związku stanowi konieczną przesłankę umożliwiającą obliczanie maksymalnego dozwolonego przez prawo poziomu grzywny nałożonej na związek przedsiębiorstw zgodnie z art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, przy uwzględnieniu obrotu członków związku. W odniesieniu do tego zagadnienia federacje wnoszące odwołanie oraz rząd francuski podnoszą zasadniczo, że użycie sformułowania „miał możliwość nakładania zobowiązań na swych członków, na mocy swych przepisów wewnętrznych” w pkt 66 wyroku wydanego przez Trybunał w sprawie C-298/98 P Finnboard przeciwko Komisji podkreśla obligatoryjny charakter istnienia po stronie związków możliwości nakładania zobowiązań na swych członków. Uważam, że argumenty podniesione w tym kontekście przez federacje wnoszące odwołanie oraz przez rząd francuski winny zostać oddalone.

53. Należy przede wszystkim zwrócić uwagę, że w pkt 66 wyroku wydanego w sprawie C-298/98 P Finnboard przeciwko Komisji Trybunał uznał, iż w większości przypadków obrót uzyskiwany przez związek przedsiębiorstw nie odzwierciedla jego rozmiaru ani potencjału rynkowego. Ponadto uważam, iż z brzmienia pkt 66 wyroku wydanego w sprawie C-298/98 P Finnboard przeciwko Komisji wynika, że jeżeli członkowie związku nie uczestniczyli w popełnianiu naruszenia, związek ten musi być uprawniony do nakładania zobowiązań na swych członków, aby uzyskany przez nich obrót mógł zostać wzięty pod uwagę. Według mnie sformułowany przez Trybunał wymóg, aby związek był uprawniony do nakładania zobowiązań na swych członków, opiera się na założeniu, że członkowie ci nie uczestniczyli w popełnianiu naruszenia.

54. Uważam zatem, że z uzasadnienia wyroku wydanego przez Trybunał w sprawie

C-298/98 P Finnboard przeciwko Komisji jasno wynika, że w przypadkach, w których członkowie związku rzeczywiście uczestniczyli w popełnianiu naruszenia, nie można wykluczyć, iż dozwolony przez prawo maksymalny poziom grzywny nałożonej na związek przedsiębiorstw może być oparty na wielkości obrotu jego członków, nawet jeśli związek ten nie jest uprawniony do nakładania zobowiązań na swych członków.

55. Według mnie prawidłowe zastosowanie art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 w odniesieniu do związków przedsiębiorstw powinno gwarantować, że poziom grzywny nałożonej na związek będzie proporcjonalny do wpływu, jaki pod względem gospodarczym wywiera on na rynek, a tym samym zapewniać skuteczność grzywien jako instrumentu umożliwiającego ukaranie czynów niedozwolonych i zapobieganie ich powtarzaniu.

56. W rozpatrywanej niedawno sprawie z zakresu konkurencji, dotyczącej kwestii poziomu grzywny, Trybunał podkreślił potrzebę dokonywania oceny realiów gospodarczych dotyczących danego przedsiębiorstwa, a więc rzeczywistego wpływu wywieranego przezeń na rynek. W wyroku wydanym w sprawie Britannia Alloys przeciwko Komisji [27] Trybunał uznał mianowicie, że art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 ma na celu uniknięcie dysproporcji grzywien nakładanych przez Komisję w stosunku do znaczenia zainteresowanego przedsiębiorstwa [28]. Trybunał zwrócił także uwagę na okoliczność, że art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 ma na celu przyznanie Komisji uprawnienia do nakładania grzywien, tak aby umożliwić spełnienie nadanej jej przez prawo wspólnotowe misji nadzorczej. Misja ta polega zarówno na ukaraniu czynów niedozwolonych, jak i zapobieganiu ich powtórzeniu. W sprawie tej Trybunał uznał zatem, że jeżeli przedsiębiorstwo nie uzyskało obrotu w roku obrotowym poprzedzającym wydanie decyzji przez Komisję, jest ona upoważniona do odniesienia się do innego roku obrotowego, jeżeli w ten sposób będzie w stanie prawidłowo oszacować środki finansowe tego przedsiębiorstwa i zapewnić grzywnie wystarczająco odstraszający skutek.

57. Odstraszająca funkcja grzywien nakładanych ze względu na naruszenie wspólnotowych reguł konkurencji oraz potrzeba zapewnienia, że realizacja tej funkcji nie zostanie zagrożona ani zniweczona przez restrukturyzację przedsiębiorstw, zostały też niedawno podkreślone przez Trybunał w wyroku wydanym w sprawie ETI i in. [29].

58. W zaskarżonym wyroku Sąd Pierwszej Instancji uznał, że gdy naruszenie popełnione przez związek dotyczy działalności jego członków i gdzie określone praktyki antykonkurencyjne są wykonywane przez związek bezpośrednio na rzecz jego członków i we

27 — Sprawa C-76/06 P, Zb.Orz. s. I-4405, pkt 22.

28 — Ibidem, pkt 24.

29 — Wyrok w sprawie C-280/06, Zb.Orz. s. I-10893, pkt 38–42. Sprawa ta nie dotyczyła wykładni art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, lecz art. 81 WE, a jej przedmiotem była kwestia wskazania podmiotu, który mógłby zostać ukarany za popełnienie naruszenia tego ostatniego postanowienia.

współpracy z nimi, przy czym związek nie ma obiektywnych interesów o charakterze autonomicznym w stosunku do interesów jego członków, obrót członków związku może być brany pod uwagę w kontekście art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 [30].

59. Według mnie, wystąpienie okoliczności bądź spełnienie kryteriów sformułowanych przez Sąd Pierwszej Instancji oznacza, że naruszenie reguł konkurencji przez związek przedsiębiorstw było nierozerwalnie związane z działalnością i interesami jego członków oraz że naruszenie to było popierane przez członków tego związku. Uważam zatem, iż kryteria wyodrębnione przez Sąd Pierwszej Instancji są właściwe dla określania rzeczywistego potencjału gospodarczego związków przedsiębiorstw oraz wpływu wywieranego przez nie na rynek. Podejście Sądu Pierwszej Instancji zapewnia według mnie utrzymanie skuteczności sankcji nakładanych na związki przedsiębiorstw z tytułu naruszeń wspólnotowego prawa konkurencji, w sytuacji gdy obrót uzyskiwany przez te związki nie odzwierciedla wpływu, jaki wywierają one na rynek pod względem gospodarczym. Związki przedsiębiorstw nie mogą więc w istotnym zakresie uchylać się od tych sankcji, powołując się jedynie na brak możliwości nakładania w sposób sformalizowany zobowiązań na swych członków, lecz mogą faktycznie, w razie zaistnienia takiej konieczności, powoływać się na wpływ, jaki członkowie ci wywierają na rynku pod względem gospodarczym, w celu popełniania naruszeń wspólnotowego prawa konkurencji.

60. Ustalenia tego nie podważają argumenty podnoszone przez FNSEA, FNB, FNPL, JA oraz rząd francuski [31], według których „szczególne" przesłanki lub okoliczności określone przez Sąd Pierwszej Instancji zachodzić będą bardzo często w odniesieniu do związków przedsiębiorstw. Według mnie kryteria dobrane przez Sąd Pierwszej Instancji są poprawne i spójne, gdyż mają one na celu określenie rzeczywistego wpływu, jaki związek przedsiębiorstw wywiera na rynek. Okoliczność, że obrót uzyskiwany przez związek przedsiębiorstw może często, a nawet w większości przypadków, nie odzwierciedlać wpływu wywieranego przezeń na rynek, nie umniejsza trafności kryteriów sformułowanych przez Sąd Pierwszej Instancji.

61. Ponadto, według mnie, przedstawiony przez FNCBV argument, według którego porozumienie nie zostało zawarte w interesie jej członków, dotyczy ustalenia faktycznego, które nie może być kwestionowane w postępowaniu odwoławczym. W każdym razie z akt niniejszej sprawy jasno wynika, że — jak twierdzi Komisja — FNCBV zgodziła się na ustalenie cen i zawieszenie importu w zamian za zniesienie blokad wymierzonych w szczególności przeciwko ubojniom prowadzonym przez jej członków. Na marginesie należy zaznaczyć, iż w szczególnym kontekście, w którym doszło do popełnienia naruszenia, ustalenia tego nie podważa okoliczność, że porozumienia takie nie leżą „zwykle" w interesie ubojni. Ponadto twierdzenie FNCBV, że zawarcie porozumienia nie doprowadziło do zniesienia blokad, jest w tym kontekście całkowicie bez znaczenia.

30 — Zobacz pkt 319 zaskarżonego wyroku.

31 — Zobacz odpowiednio pkt 36 i 37 powyżej.

62. Poczynione przez Sąd Pierwszej Instancji ustalenie, że porozumienie nie dotyczyło działalności federacji wnoszących odwołanie, lecz działalności ich podstawowych członków, gdyż same federacje nie sprzedają, nie nabywają ani nie importują wołowiny [32], jest także ustaleniem faktycznym, które nie może być kwestionowane w postępowaniu odwoławczym. W każdym razie FNCBV nie przedstawiła żadnych argumentów, które podważałyby to ustalenie.

63. Odnośnie do podniesionego przez FNSEA, FNB, FNPL i JA zarzutu, że jedna ze szczególnych przesłanek sformułowanych przez Sąd Pierwszej Instancji nie została spełniona, gdyż nie wykazano, że w popełnianiu naruszenia uczestniczyli wszyscy członkowie federacji wnoszących odwołanie [33], uważam, że argument ten należy uznać za nietrafny [34]. Aby przy określaniu wysokości grzywny nałożonej na te federacje przewidziany w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 pułap 10% mógł opierać się na wielkości obrotu uzyskiwanego przez ich członków, wystarczy wykazać, że w odniesieniu do tej przesłanki członkowie związku przedsiębiorstw uczestniczyli w popełnianiu naruszenia prawa konkurencji [35]. Z zaskarżonego wyroku jasno wynika, że federacje wnoszące odwołanie były w stanie nakłonić do wykonywania porozumienia niektórych spośród swych członków [36].

64. W odniesieniu do sformułowanego przez FNCBV zarzutu, że Sąd Pierwszej Instancji nieprawidłowo zastosował pkt 5 lit. c) wytycznych [37], uważam, iż w niniejszym postępowaniu przepis ten nie ma znaczenia, ponieważ z zaskarżonego wyroku jasno wynika, że naruszenie art. 81 ust. 1 WE zostało popełnione przez same federacje wnoszące odwołanie, a nie przez ich poszczególnych członków. Ponadto nie uważam, aby tezy przedstawione przez Sąd Pierwszej Instancji w pkt 320 i nast. oraz w pkt 341 zaskarżonego wyroku obarczone były sprzecznościami, jako że w punktach tych Sąd Pierwszej Instancji stwierdził w istocie, iż porozumienie zostało zawarte przez federacje wnoszące odwołanie na korzyść ich członków i wykonywane było na szczeblu lokalnym przez tychże członków.

65. FNCBV podniosła także, iż Sąd Pierwszej Instancji nie przedstawił żadnego uzasadnienia dla odstąpienia od dotychczasowej linii orzeczniczej odnoszącej się do art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz do związków przedsiębiorstw [38]. Według mnie, w swych uwagach FNCBV kwestionuje zasadniczo prawidłowość ustaleń Sądu Pierwszej

32 — Zobacz pkt 36 powyżej, zob. także w szczególności pkt 319, 321 i 323 zaskarżonego wyroku.

33 — Zobacz argumentację FNSEA, FNB, FNPL i JA przedstawioną w pkt 36 powyżej.

34 — Wymóg taki wydaje się nadmierny i mógłby okazać się trudny, a nawet niemożliwy do spełnienia np. w odniesieniu do związków przedsiębiorstw zrzeszających znaczną liczbę członków.

35 — Według mnie kryteria sformułowane przez Sąd Pierwszej Instancji w pkt 319 i nast. zaskarżonego wyroku mają na celu wykazanie istnienia wpływu wywieranego na rynek przez związki przedsiębiorstw, a nie określenie, czy wpływ ten był w istocie wywierany w pełnym zakresie.

36 — Zobacz pkt 112 i nast. zaskarżonego wyroku.

37 — Zobacz pkt 38 powyżej.

38 — Zobacz pkt 35 powyżej.

Instancji dotyczących stosowania art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, a nie okoliczność braku przedstawienia uzasadnienia. W każdym razie zwróciłbym uwagę, że w zaskarżonym wyroku Sąd Pierwszej Instancji przedstawił obszerne uzasadnienie dotyczące określenia pułapu 10% przewidzianego w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 w oparciu o obrót podstawowych członków federacji wnoszących odwołanie. Poza tym bezzasadne jest według mnie twierdzenie FNCBV, że odstąpienie przez Sąd Pierwszej Instancji od dotychczasowej linii orzeczniczej sprzeciwia się zasadzie pewności prawa. Uważam, że rozstrzygnięcie Sądu Pierwszej Instancji zawarte w zaskarżonym wyroku jest całkowicie zgodne z wcześniejszym orzecznictwem tego sądu oraz z orzecznictwem Trybunału [39]. Warto podkreślić, że w pkt 66 wyroku wydanego w sprawie Finnboard przeciwko Komisji Trybunał wskazał, iż w większości przypadków obrót uzyskiwany przez związek przedsiębiorstw nie odzwierciedla jego wielkości ani potencjału rynkowego.

66. Proponuję zatem, aby Trybunał oddalił jako bezzasadne: zarzut piąty i zarzut trzeci, podniesione przez federacje wnoszące odwołanie odpowiednio w sprawach C-101/07 P i C-110/07 P.

39 — Zobacz orzeczenia ww. w przypisie 11.

VII — Pogwałcenie reguły zakazującej kumulacji sankcji oraz zasady proporcjonalności sankcji

67. W swym czwartym zarzucie wnoszące odwołanie w sprawach C-110/07 P, popierane przez rząd francuski, podnoszą, że Sąd Pierwszej Instancji naruszył prawo poprzez odejście od reguły dotyczącej zakazu kumulacji sankcji oraz zasady proporcjonalności sankcji, ponieważ nałożył na każdą z federacji odrębną grzywnę, biorąc jednocześnie pod uwagę, przy dokonywaniu weryfikacji poziomu grzywny nałożonej na te federacje zgodnie z art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, zsumowany obrót ich wspólnych członków. W odniesieniu do tego zagadnienia wnoszące odwołanie w sprawie C-110/07 P wskazują w szczególności, że FBN, FNPL i JA są członkami FNSEA, a zatem mają one wspólnych członków.

68. Komisja utrzymuje, iż grzywny nałożone na mocy zaskarżonego wyroku nie zostały oparte na zsumowanym obrocie członków federacji wnoszących odwołanie. Grzywna została obliczona z jednej strony przy uwzględnieniu wagi naruszenia, ocenionej z kolei w oparciu o charakter naruszenia, jego zakres geograficzny oraz jego wymierne skutki, a z drugiej strony na podstawie czasu trwania naruszenia. Wysokość obrotu uzyskanego przez członków federacji została wzięta pod uwagę wyłącznie w celu upewnienia się, że nie został przekroczony pułap, o którym mowa w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17.

A — *Ocena*

69. W zaskarżonym wyroku Sąd Pierwszej Instancji stwierdził, że:

„340 Z orzecznictwa wynika, że zasada non bis in idem stanowi ogólną zasadę prawa wspólnotowego, której przestrzeganie zapewnia sąd. W dziedzinie wspólnotowego prawa konkurencji zasada ta zabrania Komisji karania lub ścigania przedsiębiorstwa po raz kolejny za antykonkurencyjne zachowanie, za które zostało ono ukarane lub za które nie zostało uznane winnym we wcześniejszej decyzji Komisji niepodlegającej zaskarżeniu […] Stosowanie zasady non bis in idem jest obwarowane trzema warunkami, to jest tożsamością zdarzeń, podmiotu popełniającego naruszenie i chronionego interesu prawnego. Zasada ta zakazuje więc powtórnego karania tej samej osoby za to samo bezprawne zachowanie w celu ochrony tego samego dobra prawnego […].

341 […] Komisja mogła zgodnie z prawem ukarać każdą federację, która wzięła udział w spornym porozumieniu, opierając się indywidualnej roli, jaką każda z nich odegrała w podpisaniu i stosowaniu porozumienia oraz na okolicznościach łagodzących i obciążających dotyczących każdej z nich.

342 […] niniejszy wniosek nie może być podważony poprzez okoliczność, że FNB, FNPL oraz JA są członkami FNSEA. W rzeczywistości federacje te mają niezależne osobowości prawne, odrębne budżety i cele, które nie zawsze są zbieżne. Podobnie prowadzą one własne działania związkowe dla obrony własnych i specyficznych interesów […] Okoliczność, iż w niniejszym przypadku federacje te znacznie skoordynowały swoje działania, jak również działania swych własnych członków dla realizacji wspólnych celów nie zwalnia każdej z tych federacji z odpowiedzialności za naruszenie.

343 Poza tym w przeciwieństwie do tego, co zdają się utrzymywać skarżące, zaskarżona decyzja nie nałożyła grzywien na ich członków podstawowych, bezpośrednich czy pośrednich. Okoliczność uwzględnienia obrotów związku przedsiębiorstw przy określaniu pułapu 10% nie oznacza bowiem, że została na nie nałożona grzywna […].

344 Wynika z tego, że w niniejszym przypadku brak jest tożsamości podmiotów popełniających naruszenie, ponieważ zaskarżona decyzja nie karze kilkakrotnie tych samych jednostek lub tych samych osób za te same czyny. Tym samym należy wnioskować, że nie naruszono zasady non bis in idem. Podobnie, ponieważ grzywny nie zostały podwójnie nałożone na bezpośrednich

czy pośrednich członków skarżących za jedno i to samo naruszenie, w przeciwieństwie do tego, co utrzymuje Republika Francuska, nie doszło także do naruszenia zasady proporcjonalności" [40].

70. Według mnie z zacytowanych wyżej fragmentów zaskarżonego wyroku jasno wynika, że grzywny nałożone na mocy zaskarżonej decyzji zostały nałożone na każdą z federacji wnoszących odwołanie za popełnione odrębnie przez każdą z nich naruszenie art. 81 ust. 1 WE [41]. Członkowie federacji wnoszących odwołanie nie zostali uznani za winnych popełnienia naruszenia art. 81 ust. 1 WE, nie nałożono też na nich żadnej grzywny z tego tytułu. Oczywiste jest więc, że nie wystąpiła tu kumulacja poszczególnych sankcji nałożonych na FNSEA, FNB, FNPL i JA.

71. Za bezzasadny uważam argument, zgodnie z którym grzywny nałożone na FNSEA, FNB, FNPL i JA są nieproporcjonalne, ponieważ przy dokonywaniu weryfikacji poziomu grzywny nałożonej na te federacje na podstawie art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 pod uwagę wzięty został obrót uzyskany przez wspólnych członków tych federacji.

72. Okolicznością bezsporną jest to, że FNSEA, FNB, FNPL i JA mają wspólnych członków.

73. Sąd Pierwszej Instancji zwrócił jednak uwagę, w mojej ocenie słusznie, na okoliczność, iż federacje wnoszące odwołanie są niezależnymi osobami prawnymi, posiadają odrębne budżety, a ich cele nie zawsze są zbieżne. Okoliczność, że federacje wnoszące odwołanie postanowiły skoordynować swe działania na rynku, nie oznacza wcale, że zmierzały one do realizacji tych samych interesów. Poza tym fakt, że federacje te posiadają wspólnych członków, nie musi według mnie umniejszać wpływu, jaki każda z federacji może pod względem gospodarczym wywierać na rynku. W każdym razie wnoszące odwołanie w sprawie C-110/07 P nie kwestionują najwyraźniej wniosku sformułowanego przez Sąd Pierwszej Instancji w pkt 331 zaskarżonego wyroku, że do celów sprawdzenia przestrzegania pułapu 10% obrotów wystarczy, aby zsumowana kwota grzywien nałożonych na cztery federacje wnoszące odwołanie znajdowała się poniżej 10% obrotów hodowców będących członkami podstawowymi FNSEA, czyli federacji, która grupuje FNB, FNPL i JA. Uważam zatem, że wnoszące odwołanie w sprawie C-110/07 P nie wykazały w wystarczający sposób, iż nałożone na nie grzywny były bezzasadne.

74. Proponuję zatem, aby Trybunał oddalił jako bezzasadny czwarty zarzut podniesiony przez wnoszące odwołanie w sprawie C-110/07 P.

40 — Zobacz pkt 340–344 zaskarżonego wyroku.
41 — Zobacz pkt 12 powyżej.

VIII — Obniżenie kwoty grzywny

75. W zarzutach szóstym i trzecim federacje wnoszące odwołanie odpowiednio w sprawach C-101/07 P i C-110/07 P podnoszą, że nawet gdyby Trybunał nie uchylił zaskarżonego wyroku, powinien on przynajmniej uznać, że Sąd Pierwszej Instancji naruszył art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, a w konsekwencji obniżyć nałożone na te federacje grzywny. FNCBV zwraca uwagę, że nałożona na nią grzywna wynosiła niemal 20% jej obrotu (kwoty uzyskanych wpływów). Trybunał powinien zatem obniżyć kwotę grzywny nałożonej na FNCBV do kwoty nieprzekraczającej 360 000 EUR, odpowiadającej 10% uzyskanego przez nią obrotu.

76. Komisja stoi na stanowisku, iż w świetle uwag zawartych powyżej w pkt 40–45 zarzut ten należy oddalić. Tytułem ewentualnym Komisja podnosi także, iż jeżeli Trybunał podzieli przedstawione przez federacje wnoszące odwołanie argumenty dotyczące naruszenia art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, nałożona grzywna winna odnosić się do kwoty uzyskanych przez te federacje wpływów, a nie do wysokości pobranych składek.

— *Ocena*

77. W kontekście wniosków sformułowanych przeze mnie w pkt 46–66 niniejszej opinii, zgodnie z którymi Sąd Pierwszej Instancji nie naruszył prawa poprzez błędne zastosowanie art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, proponuję, aby oddalone zostały zarzuty szósty i trzeci, podniesione przez federacje wnoszące odwołanie w sprawach C-101/07 P i C-110/07 P, w których domagają się one obniżenia nałożonych na nie grzywien, uzasadniając swe żądanie naruszeniem tegoż przepisu przez Sąd Pierwszej Instancji.

IX — Błędna ocena przez Sąd Pierwszej Instancji materiału dowodowego dotyczącego przedłużonego stosowania porozumienia z dnia 24 października 2001 r. w odniesieniu do okresu po 30 listopada 2001 r.

78. W drugim zarzucie podniesionym w sprawie C-101/07 P oraz w pierwszym zarzucie w sprawie C-110/07 P federacje wnoszące odwołanie twierdzą, że Sąd Pierwszej Instancji dokonał błędnej oceny dowodów.

79. W sprawie C-101/07 P FNCBV formułuje pod adresem Sądu Pierwszej Instancji zarzut przeinaczenia pewnych okoliczności, a mianowicie odręcznych notatek dyrektora FNB dotyczących spotkania z dnia 29 listopada 2001 r. (pkt 169–174 zaskarżonego wyroku), wywiadu udzielonego w dniu 4 grudnia 2001 r. dla Vendée agricole przez wiceprzewodniczącego FNB (pkt 176 zaskarżonego wyroku), informacji od federacji wandejskiej z dnia 5 grudnia 2001 r. (pkt 175–177 zaskarżonego wyroku), notatki informacyjnej sporządzonej

przez FNPL i wysłanej faksem w dniu 10 grudnia 2001 r. (pkt 179 zaskarżonego wyroku) oraz odręcznych notatek dyrektora FNB dotyczących spotkania z dnia 5 grudnia 2001 r. (pkt 180 zaskarżonego wyroku). FNCBV podnosi zasadniczo, że Sąd Pierwszej Instancji zmienił znaczenie wyżej wymienionych dokumentów lub materiałów dowodowych oraz że dokonana przezeń ocena prawna przedstawionego materiału dowodowego była w tej sytuacji nieprawidłowa.

80. W sprawie C-110/07 P FNSEA, FNB, FNPL i JA zarzucają przeinaczenie faktów polegające na tym, że Sąd Pierwszej Instancji nie przeanalizował dwóch istotnych dowodów, z których wynika, że porozumienie z dnia 24 października 2001 r. nie zostało przedłużone w odniesieniu do okresu po 30 listopada 2001 r. Pierwszym z tych dowodów jest pismo dyrektora FNB z dnia 11 grudnia 2001 r. przesłane faksem do federacji regionalnej, a drugim notatka z dnia 12 grudnia 2001 r. sporządzona przez Fédération Régionale des Syndicats d'Exploitants Agricoles (zwaną dalej „FRSEA").

81. Z art. 225 WE i art. 58 akapit pierwszy statutu Trybunału Sprawiedliwości wynika, że odwołanie należy ograniczyć do kwestii prawnych. Ocena faktów nie stanowi, z wyłączeniem przypadków przeinaczenia faktów lub środków dowodowych, kwestii prawnej, która jako taka jest poddana kontroli Trybunału [42]. Należy przypomnieć, że wypaczenie dowodów występuje wówczas, gdy — bez potrzeby przeprowadzania nowych dowodów — ocena dowodów istniejących okazuje się oczywiście błędna [43].

82. W odniesieniu do sprawy C-101/07 P, przy uwzględnieniu tego kryterium i po dokonaniu oceny wymienionych wyżej dowodów [44] uważam, że Sąd Pierwszej Instancji nie wypaczył kwestionowanych dowodów.

83. W sprawie C-110/07 P FNSEA, FNB, FNPL i JA podnoszą, że Sąd Pierwszej Instancji nie dokonał oceny dwóch dowodów, pomimo że w sprawach połączonych T-217/03 i T-245/03 zarządził on otwarcie procedury ustnej na nowo właśnie w celu dołączenia tych dowodów do akt sprawy [45]. Zarzut ten opiera się zasadniczo na okoliczności, że Sąd Pierwszej Instancji nie wymienił kwestionowanych dowodów w treści zaskarżonego wyroku oraz na okoliczności, że w pkt 187 tego wyroku Sąd Pierwszej Instancji stwierdził, że nie można zaprzeczać przedłużeniu porozumienia z dnia 24 października 2001 r. jedynie na podstawie notatki FNICGV.

84. Mając na względzie szczególne okoliczności, w których Sąd Pierwszej Instancji dołączył do akt spraw T-217/03 i T-245/03 przesłane faksem pismo dyrektora FNB z dnia 11 grudnia 2001 r. oraz notatkę z dnia

42 — Zobacz wyrok z dnia 15 września 2005 r. w sprawie C-37/03 P BioID przeciwko OHIM, Zb.Orz. s. I-7975, pkt 43 i 53.

43 — Zobacz wyroki: z dnia 18 stycznia 2007 r. w sprawie C-229/05 P PKK i KNK przeciwko Radzie, Zb.Orz. s. I-439, pkt 37, oraz z dnia 6 kwietnia 2006 r. w sprawie C-551/03 P General Motors przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-3173, pkt 54.

44 — Zobacz pkt 79 powyżej.

45 — Zobacz pkt 40 zaskarżonego wyroku.

12 grudnia 2001 r. sporządzoną przez FRSEA, a także sam tylko fakt, że w zaskarżonym wyroku Sąd Pierwszej Instancji nie odniósł się wprost do tychże dowodów, uważam, iż wnoszące odwołanie w sprawie C-110/07 P nie wykazały, że sąd ten nie dokonał oceny rzeczonych dowodów.

85. W każdym razie, po przeanalizowaniu kwestionowanego materiału dowodowego, dochodzę do wniosku, że wnoszące odwołanie w sprawie C-110/07 P nie zdołały wykazać, jakoby Sąd Pierwszej Instancji przeinaczył, pominął bądź przeoczył kluczowe dowody dotyczące przedłużenia lub odnowienia porozumienia z dnia 24 października 2001 r. w odniesieniu do okresu po 30 listopada 2001 r.

86. Proponuję zatem, aby Trybunał oddalił jako bezzasadne: drugi zarzut podniesiony w sprawie C-101/07 P oraz pierwszy zarzut w sprawie C-110/07 P.

X — Naruszenie prawa polegające na uznaniu przez Sąd Pierwszej Instancji, że FNCBV uczestniczyła w przedłużonym stosowaniu porozumienia z dnia 24 października 2001 r.

87. W swym trzecim zarzucie, podzielonym na dwie części, FNCBV podnosi po pierwsze, że Sąd Pierwszej Instancji dokonał błędnej oceny niektórych dowodów, a w pkt 185 zaskarżonego wyroku błędnie uznał, iż Komisja udowodniła w zaskarżonej decyzji w sposób wystarczający pod względem prawnym, że FNCBV kontynuowała stosowanie spornego porozumienia, przedłużonego w sposób ustny i tajny po listopadzie 2001 r. Po drugie FNCBV utrzymuje, że zaskarżony wyrok zawiera sprzeczność, gdyż z jednej strony stwierdza on, że w celu zapewnienia przestrzegania minimalnej ceny wołowiny i powstrzymania importu hodowcy wywierali na ubojniach jednostronną presję, z drugiej zaś strony stanowi, że FNCBV uczestniczyła w przedłużonym stosowaniu porozumienia z dnia 24 października 2001 r.

88. W pierwszej części tego zarzutu FNCBV podnosi zasadniczo, że Sąd Pierwszej Instancji dokonał błędnej interpretacji odręcznych notatek dyrektora FNB dotyczących spotkania z dnia 29 listopada 2001 r. (pkt 172 zaskarżonego wyroku), korespondencji elektronicznej z dnia 6 grudnia 2001 r. przesłanej przez przedstawiciela bretońskiej FRSEA do przewodniczących FDSEA (pkt 178 zaskarżonego wyroku), notatki informacyjnej sporządzonej przez FNPL i wysłanej faksem w dniu 10 grudnia 2001 r. (pkt 179 zaskarżonego wyroku), odręcznych notatek dyrektora FNB (pkt 180 zaskarżonego wyroku), notatki FDSEA z Wandei z dnia 18 grudnia 2001 r. (pkt 182 zaskarżonego wyroku) [46] oraz pisemnej dokumentacji dotyczącej działań na szczeblu lokalnym (pkt 183 i 184 zaskarżonego wyroku).

46 — FNCBV podnosi, że na podstawie zaskarżonego wyroku dokumentu tego nie można jednoznacznie zidentyfikować. Uważam, że rzeczony dokument da się zidentyfikować, a powołała się na niego także Komisja w pkt 93 zaskarżonej decyzji. Dokument, do którego odniósł się Sąd Pierwszej Instancji, został mu przedstawiony przez Komisję jako załącznik do odpowiedzi na odwołanie w sprawie T-245/03, a Komisja powołała się na niego w pkt 76 odpowiedzi na odwołanie wniesionej przez siebie w tejże sprawie.

89. Według mnie Sąd Pierwszej Instancji nie popełnił błędu w zakresie oceny wyżej wymienionych dokumentów ani też w zakresie dokonanego przezeń ustalenia, że dokumenty te, wraz z innymi dowodami wymienionymi w pkt 164–184 zaskarżonego wyroku, dowodzą uczestnictwa FNCBV w przedłużonym stosowaniu porozumienia z dnia 24 października 2001 r.

90. Jeśli chodzi o drugą część tego zarzutu, FNCBV podnosi, że Sąd Pierwszej Instancji nie może, bez zaprzeczania samemu sobie, z jednej strony dojść do wniosku, że FNCBV uczestniczyła w przedłużeniu porozumienia z dnia 24 października 2001 r., a z drugiej strony uznać, że przeciwko ubojniom kierowane był akty przemocy. W tym zakresie FNCBV zwraca uwagę na fakt, iż Sąd Pierwszej Instancji uznał, że Komisja miała prawo przypisać FNSEA, FNB oraz JA okoliczność obciążającą opartą na użyciu przemocy, a tym samym podwyższyć kwotę nałożonych na nie grzywien o 30% [47]. Ponadto Sąd Pierwszej Instancji uznał, że Komisja obniżyła o 60% wysokość grzywny nałożonej na FNCBV ze względu na okoliczności łagodzące, do których należały między innymi nielegalne blokady zakładów należących do członków FNCBV [48]. FNCBV twierdzi, że Sąd Pierwszej Instancji winien był wykazać złożenie przez FNCBV wyraźnego oświadczenia woli przystąpienia do zaproponowanego przez hodowców przedłużenia porozumienia.

91. FNCBV zmierza w rezultacie do wykazania, iż nie uczestniczyła ona w przedłużonym stosowaniu pisemnego porozumienia z dnia 24 października 2001 r. oraz że działania podejmowane przez grupy hodowców po formalnym wygaśnięciu porozumienia w dniu 30 listopada 2001 r. miały charakter jednostronny.

92. Nie ulega wątpliwości, że pisemne porozumienie z dnia 24 października 2001 r. zostało zawarte w okresie, podczas którego na rynku wołowiny we Francji panowały ogromne napięcia, w przededniu drugiego kryzysu szalonych krów, oraz że farmerzy wywierali na ubojniach znaczną presję, przybierającą między innymi formę ich blokad. Pomimo okoliczności, w jakich porozumienie z dnia 24 października 2001 r. zostało zawarte, FNCBV nie kwestionuje jednak jego kwalifikacji prawnej jako porozumienia, o którym mowa w art. 81 ust. 1 WE. Poza tym, jak wskazałem wyżej [49], nawet jeśli zawieranie lub przedłużanie porozumień w przedmiocie ustalania cen minimalnych i zawieszania importu może w „normalnych" warunkach nie być dla ubojni korzystne pod względem gospodarczym, nie uważam, aby sama ta okoliczność niweczyła trafność poczynionego przez Sąd Pierwszej Instancji ustalenia, że FNCBV uczestniczyła w przedłużonym stosowaniu porozumienia z dnia 24 października 2001 r. W okolicznościach niniejszej sprawy stoję na stanowisku, że fakt wywierania na ubojniach pewnej presji lub przymusu nie stoi w sprzeczności z faktem, że FNCBV rzeczywiście uczestniczyła w przedłużonym stosowaniu rzeczonego porozumienia.

93. Jak wskazałem powyżej [50], uważam, że w pkt 164–184 zaskarżonego wyroku Sąd Pierwszej Instancji przedstawił obszerne dowody na okoliczność uczestnictwa FNCBV w przedłużonym stosowaniu porozumienia z dnia 24 października 2001 r. Ponadto sformułowanego przez Sąd Pierwszej

47 — Zobacz pkt 289 zaskarżonego wyroku.
48 — Zobacz pkt 294 zaskarżonego wyroku.
49 — Zobacz pkt 61 powyżej.
50 — Zobacz pkt 89 powyżej.

Instancji wniosku, że FNCBV rzeczywiście uczestniczyła w przedłużonym stosowaniu rzeczonego porozumienia, nie podważa fakt, iż sąd ten zważył, że Komisja postąpiła prawidłowo, uwzględniając przy ustalaniu poziomu nakładanych przezeń grzywien kontekst gospodarczy oraz okoliczności faktyczne, w których miało miejsce zawarcie porozumienia z dnia 24 października 2001 r. oraz jego przedłużenie.

94. Według mnie FNCBV nie zdołała wykazać, że Sąd Pierwszej Instancji naruszył prawo, orzekając, że FNCBV uczestniczyła w przedłużonym stosowaniu porozumienia z dnia 24 października 2001 r.

95. Proponuję zatem, aby Trybunał oddalił jako bezzasadny trzeci zarzut w sprawie C-101/07 P.

XI — Popełnione przez Sąd Pierwszej Instancji naruszenie prawa polegające na uznaniu porozumienia z dnia 24 października 2001 r. za antykonkurencyjne i zaniechaniu przeprowadzenia analizy jego skutków

96. W swym czwartym zarzucie, podzielonym na dwie części, FNCBV podnosi tytułem ewentualnym, iż gdyby Trybunał uznał, że federacja ta uczestniczyła w przedłużonym stosowaniu porozumienia z dnia 24 października 2001 r., powinien on dojść do wniosku, że porozumienie to nie miało charakteru antykonkurencyjnego oraz że Sąd Pierwszej Instancji nie mógł w tej sytuacji odstąpić od przeprowadzenia analizy jego skutków.

97. W pierwszej części tego zarzutu FNCBV podnosi zasadniczo, że analiza porozumienia z dnia 24 października 2001 r. w jego szczególnym kontekście prawnym i ekonomicznym powinna doprowadzić Sąd Pierwszej Instancji do wniosku, że ograniczający charakter tego porozumienia nie mógł zostać wywiedziony jedynie na gruncie jego wykładni językowej. Kwestionowane porozumienie zostało zawarte w celu wyeliminowania skutków uchybień władz wspólnotowych. FNCBV zwraca także uwagę, że zawarcie porozumienia z dnia 24 października 2001 r. było korzystne dla konsumentów.

98. W drugiej części tego zarzutu FNCBV podnosi, że porozumienie nie wywarło istotnego skutku na import, poziom cen detalicznych ani na relacje między hodowcami a ubojniami.

99. Według mnie porozumienie z dnia 24 października 2001 r. oraz uzgodnione w formie ustnej przedłużenie jego stosowania miało na celu zawieszenie importu wołowiny na terytorium Francji oraz ustalenie cen minimalnych dla niektórych kategorii bydła. Pomimo przeanalizowanych przez Sąd Pierwszej Instancji okoliczności, które towarzyszyły zawarciu porozumienia, uważam, iż kwalifikując porozumienie z dnia 24 października 2001 r. jako antykonkurencyjne, Sąd nie naruszył prawa.

100. Proponuję zatem, aby Trybunał oddalił jako bezzasadny czwarty zarzut, podniesiony w sprawie C-101/07 P tytułem żądania subsydiarnego.

101. Po rozpoznaniu czterech zarzutów podniesionych przez FNSEA, FNB, FNPL oraz JA, a także sześciu zarzutów sformułowanych przez FNCBV, uważam, iż żaden z nich nie jest zasadny oraz że odwołania wniesione w sprawach C-101/07 P oraz C-110/07 P winny zostać oddalone.

102. Zgodnie z art. 122 akapit pierwszy regulaminu Trybunału, jeżeli odwołanie jest bezzasadne, Trybunał rozstrzyga o kosztach. Zgodnie z art. 69 § 2 regulaminu, kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę. Ponieważ Komisja wniosła o obciążenie federacji wnoszących odwołanie kosztami postępowania, te zaś przegrały sprawę, należy według mnie obciążyć je kosztami postępowania. Uważam, że Republika Francuska winna pokryć jej własne koszty, zgodnie z art. 69 § 4 regulaminu Trybunału.

XII — Wnioski

103. Zatem moim zdaniem Trybunał powinien:

1) oddalić odwołania;

2) obciążyć FNCBV kosztami postępowania w sprawie C-101/07 P oraz obciążyć FNSEA, FNB, FNPL i JA kosztami postępowania w sprawie C-110/07 P;

3) nakazać Republice Francuskiej pokrycie jej własnych kosztów.